

DIDACTIC UNIT 1

Opór podczas II wojny światowej i dziś

Resistance

Gimnazjum nr 9 im. Jana Pawła II, Sosnowiec, Poland

2014-2017

TABLE OF CONTENTS

1. INTRODUCTION.....	2
2. BIOGRAPHY RATIONALE	12
3. HISTORICAL BACKGROUND	13
4. BIOGRAPHY	14
5. ACTIVITIES.....	18
ACTIVITY 1:	18
ACTIVITY 2:	18
ACTIVITY 3:	19
ACTIVITY 4:	19
ACTIVITY 5:	20
ACTIVITY 6:	20
ACTIVITY 7:	20
ACTIVITY 8:	22
ACTIVITY 9:	23
ACTIVITY 10:.....	24
ACTIVITY 11:.....	24
ACTIVITY 12:.....	24
ACTIVITY 13:.....	25
Glossary:.....	26
Bibliography and other resources:.....	28
AUTHORS	29

1. INTRODUCTION

Title

Opór podczas II wojny światowej i dziś.

Grades addressed

14 -16 lat.

Duration

4 x 45 minut

Sources

Biografia rodziny Kasprzyków opowiedziana przez Halinę Skalbmierską, z domu Kasprzyk (zał. 1), biografia Jana Maszczyka napisana przez prawnuczkę Martę Korus (zał.2), fragmenty wierszy (zał. 3), materiały pomocnicze dla uczniów słabszych (załącznik 4), wybrane artykuły Deklaracji Praw Człowieka (załącznik 5).

Prezentacja multimedialna: Sosnowiec podczas niemieckiej okupacji.

Załącznik 3

Tekst 1

“Piosenka o Bośni” Josif Brodski

„W chwili, gdy strzepujesz pyłek,

jesz posiłek, sadzasz tyłek

na kanapie, lykasz wino-

ludzie giną.

W miastach o dziwacznych nazwach

grad ołowiu, grzmot żelaza:

nieświadomi, co ich winą,

ludzie giną.

*W wioskach, których nie wyszedzi
wzrok- bez krzyku, bez spowiedzi,
bez żegnania się z rodziną
ludzie giną.”*

Problem: Wojny na świecie, anonimowość i odległość od zbrodni zwalnia ludzi z odpowiedzialności.

Artykuł 3.

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

Tekst 2

“Jacyś ludzie” Wisława Szymborska (2011)

„Jacyś ludzie w ucieczce przed jakimiś ludźmi.

W jakimś kraju pod słońcem

I niektórymi chmurami.

Zostawiają za sobą jakieś swoje wszystko,

Obsiane pola, jakieś kury, psy, (...)

Mają na plecach dzbanki i tobołki, (...)

a w zgiełku czyjeś komuś chleba wydzieranie

i czyjeś martwym dzieckiem potrząsanie. „

Problem: Uchodźcy z krajów dotkniętych konfliktami zbrojnymi zmuszeni do opuszczenia swoich domów

Deklaracja Praw Człowieka

Artykuł 9.

Nikogo nie wolno samowolnie aresztować, zatrzymać lub wygnać z kraju.

Tekst 3

“List do Ludożerców” Tadeusz Różewicz (1958)

*„Kochani ludożercy
nie patrzcie wilkiem
na człowieka
który pyta o wolne miejsce
w przedziale kolejowym
zrozumcie
inni ludzie też mają
dwie nogi i siedzenie (...)
zrozumcie
ludzi jest dużo będzie jeszcze
więcej więc posuńcie się trochę
ustąpcie”*

Problem: Uciekinierzy z krajów dotkniętych konfliktami zbrojnymi szukający azylu

Deklaracja Praw Człowieka

Artykuł 14.

- 1) Każdy człowiek ma prawo ubiegać się o azyl i korzystać z niego w innym kraju w razie Prześladowania.

Tekst 4

“Fotografia z 11 września” Wisława Szymborska („Chwila”, 2011)

*„Skoczyli z płonących piętrowych w dół – (...)
Fotografia powstrzymała ich przy życiu, (...)*

Jest dosyć czasu,
Żeby rozwiały się włosy,
A z kieszeni wypadły
Klucze, drobne pieniądze.(...)
Tylko dwie rzeczy mogę dla nich zrobić –
Opisać ten lot
I nie dodawać ostatniego zdania.”

Problem: Terroryzm

Deklaracja Praw Człowieka

Artykuł 1.

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Tekst 5

“Piosenka o Bośni” Josif Brodski

„ (...)Ludzie giną, gdy do urny
wrzucasz głos na nowych durni
z ich nie nową już doktryną:
"Nie tu giną. (...)"

Problem: Polityczna odpowiedzialność wszystkich obywateli.

Deklaracja Praw Człowieka

Artykuł 29.

1. Każdy człowiek ma obowiązki wobec społeczeństwa, bez którego niemożliwy jest swobodny pełny rozwój jego osobowości.

Tekst 6

„Do prostego człowieka” Julian Tuwim

„O, przyjacielu nieuczony,

Mój bliźni z tej czy innej ziemi!(...)

Wiedz, że to bujda, granda zwykła,

Gdy ci wołają: "Broń na ramię!",

Że im gdzieś nafta z ziemi sikła

I obrodziła dolarami;(...)

Twoja jest krew, a ich jest nafta!

I od stolicy do stolicy

Zawołaj broniąc swej krwawicy:

"Bujać - to my, panowie szlachta!"

Pobrane z: <https://poema.pl/publikacja/2614-do-prostego-czlowieka>

Problem: Biznes, polityka, pieniądz przyczynami zbrodni wojennych

Deklaracja Praw Człowieka

Artykuł 28.

Każdy człowiek ma prawo do takiego porządku społecznego i międzynarodowego, w którym prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji byłyby w pełni realizowane.

Tekst 7

“List do Ludożerców” Tadeusz Różewicz („Formy”, 1958)

„(...) Kochani ludożercy

nie wykupujcie wszystkich

świec sznurowadeł i makaronu

Nie mówcie odwrócenii tyłem:

ja mnie mój moje

mój żołądek mój włos (...)

nie zjadajmy się Dobrze

bo nie zmartwychwstaniemy

Naprawdę,,

http://zyciewierszempisane.cafe.joe.pl/teksty_813-tadeusz-rozewicz-list-do-ludozercow.html

Problem: Egoizm, konsumpcjonizm przyczyną nienawiści.

Deklaracja Praw Człowieka

Artykuł 7.

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiegokolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji, i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację.

Załącznik 4

Materiał pomocniczy – ćwiczenie 1, część 2 lekcji

- **Problem:** Wojny na świecie, anonimowość i odległość od zbrodni zwalnia ludzi z odpowiedzialności.
- **Problem:** Uchodźcy z krajów dotkniętych konfliktami zbrojnymi zmuszeni do opuszczenia swoich domów
- **Problem:** Uciekinierzy z krajów dotkniętych konfliktami zbrojnymi szukający azylu
- **Problem:** Terroryzm
- **Problem:** Polityczna odpowiedzialność wszystkich obywateli.
- **Problem:** Biznes, polityka , pieniądź przyczynami zbrodni wojennych
- **Problem:** Egoizm, konsumpcjonizm przyczyną nienawiści.

Załącznik 5

Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela – wybrane artykuły do ćwiczenia 3, część 2 lekcji

Artykuł 3.

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

Artykuł 9.

Nikogo nie wolno samowolnie aresztować, zatrzymać lub wygnać z kraju.

Artykuł 14.

- 1) Każdy człowiek ma prawo ubiegać się o azyl i korzystać z niego w innym kraju w razie Prześladowania.

Artykuł 1.

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 29.

1. Każdy człowiek ma obowiązki wobec społeczeństwa, bez którego niemożliwy jest swobodny i pełny rozwój jego osobowości.

Artykuł 28.

Każdy człowiek ma prawo do takiego porządku społecznego i międzynarodowego, w którym prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji byłyby w pełni realizowane.

Artykuł 7.

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiegokolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji, i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację.

Rationale

The German writer Kurt Tucholsky, one of the first who warned against the danger of the rising radicalism in Germany in the early 1930s, talked about the responsibility of society before its governors: *“a country is not only what it does, but what it tolerates”*.

This is the starting point for this didactic unit, becoming aware of the social responsibility in democracies, where each one of us is responsible before ourselves and before the others, both of our particular or public actions and our silences and omissions. The defence of democracy is an attitude and thus it requires activity and action. In other words, democracy can only be achieved step by step, but it can be lost simply by passivity or inaction. Not defending the democratic values is a way of losing that democracy.

Historical memory plays in this case a keystone role as a democratic support, since we are a social and historical construction. One of the misfortunes that a society may suffer is, as a matter of fact, forgetting its memory and, therefore, repeating its history, as the saying goes: *“Those who cannot remember the past are condemned to repeat it”*. And this is what is happening in Europe today with the discourse of the extreme-right political parties. In many cases, they falsify history, in some others, they omit it or simply ignore it, but always with the clear intention of demagogically manipulating and imposing certain ideological views of the reality we live in. A society which does not know its history or its rights is defenceless and so, will not demand what ignores and it is a right achieved with great effort by preceding generations. We must not hope, for instance, our youngsters to fight for education if we have not transmitted to them that it is a right, not a service or a privilege. We must not intend that these same youngsters appreciate education if they are unaware of the fact that it is defrayed by society with the money and effort of all of us and, thus, it implies a responsibility on their side that we should be able to transmit.

In Spain, the Law 52/2007 of December, which recognises and widens the rights and establishes some measures in favour of those who suffered persecution or violence during the Civil War and the dictatorship, popularly known as Law of Historical Memory, caused for the first time a great controversy in the Spanish society about the historical memory, whether Spain should remember or forget the events which happened during the Spanish Civil War and the subsequent forty years of dictatorship.

However, the subject is not as petty as it may seem, since remembering is not a simple cognitive activity, but it refers to a way of giving their due to all those who arbitrarily suffered, out of court in many cases, or under an abusive interpretation of the law, the violence during the Spanish Civil War and after the subsequent forty years of dictatorship. Obviously, as the Law has been already analysed in previous didactic units, the fact of remembering implies action, it also implies the recognition of their rights, as well as the public and social acceptance of the fact the defeated in the war became the subject of a great injustice which had nothing to do with the fact of losing a war, but it was a clear abuse and violation of the Human Rights. Likewise, the law also implies the right of the relatives to get the mortal remains of the victims. It has been a long time since the end of the Spanish Civil War on 1 April 1939, in addition to the forty years of a dictatorship in which the winner shaped and constructed a society on the basis of disdain, repression and the oblivion of the opposing side, either dead or alive. Once dictatorship was over, after Francisco Franco's death on 20 November 1975, Spain starts its way to the transition towards democracy, not exempt of great stress. However, it was not until 2007 when there was a true intention to do justice with the law of historical memory and to face what had happened. However, that law was virtually broken up after being devoid of a budget line when Mariano Rajoy of the Partido Popular won the elections in 2011.

Over the years, there are fewer witnesses of that war and of Francoism, as well as people searching for their missing relatives and who still remember the day they saw them for the last time. Therefore, memories faint progressively but they leave a bleeding wound which passes from generation to generation. This transmission is based not only on the formal fact itself, which the generations to come will ignore in many cases, but also on the emotional part, that is to say, the feeling of injustice suffered. That is why it is so important to heal wounds, to face what happened and to draw out a lesson that makes us stronger as a society.

Through the following materials, we present a tour around several documents which can help us get an impression of the present-day attitude of our political representatives as well as the different stances before the Historical Memory.

We also present a set of activities from several supporting materials that you can use for reflection and which start a discussion on the concepts worked.

Aims

1. uczniowie potrafią zdefiniować, czym jest opór
2. uczniowie znają formy oporu stosowane podczas II wojny światowej
3. uczniowie są świadomi dylematów moralnych związanych z decyzją o sprzeciwianiu się oprawcy
4. uczniowie potrafią wymienić cechy charakterystyczne dla systemów totalitarnych
5. uczniowie są świadomi zagrożeń związanych z radykalizmem i totalitaryzmem
6. uczniowie wiedzą czym jest Deklaracja Praw Człowieka i znają treść jej najważniejszych artykułów
7. uczniowie potrafią wykorzystać wiedzę historyczną do oceny współczesnych problemów

Methodology

- prelekcja
- analiza tekstów źródłowych
- analiza wierszy
- burza mózgów
- dyskusja

Other aspects

Classroom arrangements: W przypadku niektórych ćwiczeń warto zapewnić uczniom możliwość pracy w grupach, podczas ćwiczenia z Drabiną Bytów należy zapewnić wolną przestrzeń na środku Sali.

Groups: Praca w grupach, całą klasą

Equipment: Rzutnik, żeby przedstawić prezentację, kserokopie załączników

2. BIOGRAPHY RATIONALE

Franciszek Kasprzyk, urodzony 6 września 1907 roku, był górnikiem, pracował w kopalni w Mysłowicach. Aktywnie działał w PPS. Po wybuchu wojny zaangażował się z jej ramienia w działania konspiracyjne m.in. był łącznikiem i pomagał w przekraczaniu granicy między GG a III Rzeszą. W wyniku jego działalności został w sierpniu 1943 roku aresztowany z całą rodziną, żoną i córką. Trafili do obozu przejściowego w Mysłowicach. Tam Franciszek tuż po aresztowaniu był przesłuchiwany i torturowany. Próbowano zmusić go do przyznania się do pracy w konspiracji. Franciszek został wyrokiem z Mysłowic osadzony na bloku 11 w obozie w Oświęcimiu. Nie otrzymał numeru, został stracony przez rozstrzelanie pod ścianą śmierci 22 października 1943 roku.

Jego żona Stefania trafiła do obozu Auschwitz-Birkenau. Otrzymała numer 54567, zmarła 23 listopada 1943 roku. Córka trafiła do kolejnych obozów pracy. Przeżyła wojnę.

Jan Maszczyk był konwojentem w mleczarni. Został aresztowany w listopadzie 1944 roku za pomoc partyzantom. Zaopatrywał ich w najpotrzebniejsze lekarstwa i środki opatrunkowe. W mleczarni rozcieńczali mleko dla Niemców, tym samym część udawało się przemyścić najbardziej potrzebującym Polakom. Decyzją katowickiego Gestapo od razu został osadzony w Bloku 11 KL Auschwitz, znanym jako Blok Śmierci. Nie otrzymał numeru. Przeżył, ale następnie trafił do obozu w Mauthausen. Obie postacie aktywnie opierały się okupantowi, w wyniku czego ucierpieli nie tylko oni, ale także ich rodziny. Mimo świadomości grożących im konsekwencji, zdecydowali się na opór.

3. HISTORICAL BACKGROUND

Prezentacja: Sosnowiec podczas niemieckiej okupacji. Slajdy 3-4, 6, 16 - 20, 24 -25, 38 -42.

4. BIOGRAPHY

Załącznik 1

Franciszek, Stefania i Halina Kasprzyk, biografia opowiedziana przez Halinę Skalbmierską z domu Kasprzyk.

Franciszek Kasprzyk, urodzony 6 września 1907 roku, był górnikiem, pracował w kopalni w Mysłowicach. Aktywnie działał w PPS. Po wybuchu wojny zaangażował się z jej ramienia w działania konspiracyjne m.in. był łącznikiem i pomagał w przekraczaniu granicy między Generalnym Gubernatorstwem a III Rzeszą.

W nocy z 11 na 12 sierpnia 1943 roku (w akcji "Oderberg") jego córka Halina została wraz z matką aresztowana (podobnie jak inni członkowie rodziny). Franciszek w tym czasie był w pracy, jednak nie udało się mu uniknąć aresztowania. Powodem aresztowania była działalność konspiracyjna Franciszka.

Zostali umieszczeni w piwnicy posterunku. Tam przyprawiono również rodziny: Kitów, Kasprzyków (rodzinę brata ojca), Knapczyków, Dudków i Szewczyków. Wszystkie rodziny zostały aresztowane wraz z dziećmi. Syn państwa Szewczyków, Wiesio, miał wtedy 18 miesięcy. Wszyscy przebywali w piwnicy posterunku do południa następnego dnia, gdy doprowadzono z kopalni ojca pani Haliny. Sprawdzono tożsamość aresztowanych, po czym, pod eskortą policji z bronią zawieziono ich do obozu w Mysłowicach.

Obóz ten był tymczasowym Więzieniem Policyjnym w Mysłowicach (obóz śledczy), utworzonym w 1940 roku jako podobóz KL Auschwitz, zlokalizowanym w barakach dawnego obozu dla robotników emigrantów. Więziono w nim przede wszystkim osoby podejrzane o działalność konspiracyjną oraz aresztowane przy nielegalnym przekraczaniu granicy między III Rzeszą a Generalnym Gubernatorstwem. Był to obóz przejściowy, z którego kierowano więźniów do kolejnych obozów. Odbywały się tutaj przesłuchania, po których bez udziału sądu zapadały wyroki na aresztowanych. Część z więźniów na skutek brutalnego pobicia podczas przesłuchania umierała w tzw. "bunkrze śmierci". Pozostałych przewożono do KL Auschwitz, a także do obozów zagłady lub na roboty przymusowe do III Rzeszy.

W Mysłowicach rodzina pani Haliny przebywała około dwóch dni.

Franciszek tuż po aresztowaniu był przesłuchiwany i torturowany w obozie w Mysłowicach. Przebywał w jednej celi ze swoim bratem. Próbowano zmusić go do przyznania się do pracy w konspiracji. Wyrokiem z Mysłowic został osadzony na bloku 11 w obozie w Oświęcimiu. Nie otrzymał numeru, został stracony przez rozstrzelanie pod ścianą śmierci 22 października 1943 roku.

Żona Franciszka, Stefania Kasprzyk urodzona 12 sierpnia 1908 roku przebywała w obozie w Brzezince (Birkenau). Otrzymała numer 54567. Przysłała z Oświęcimia jedną pocztówkę. Zmarła 23 listopada 1943 roku.

Córka, Halina, została wraz z innymi dziećmi umieszczona w Polenlagrze Pogrzebień. Z obrzydzeniem wspomina pobyt w obozie w Pogrzebieniu, ciężką pracę w ogrodzie, głód, zimno, płacz dzieci, choroby, kary dla dzieci. Gestapo wypytywało dzieci o pracę i działalność rodziców. Wykonano im także badania rasowe.

Z początkiem października przewieziono dzieci do obozu w Żorach.

Z obozu w Żorach po kilku miesiącach zostali przewiezieni do Potulic koło Bydgoszczy. Tam dzieci przeszły przez kwarantannę. Halina Skalbmierska miała wiele obowiązków: pranie odzieży, opieka nad małymi dziećmi, mycie podłóg, sprzątanie. Poza tym codziennie chodziła do pracy na terenie dawnego majątku hrabiostwa Potulickich, gdzie pracowała w polu przy zbiorze ziemniaków, buraków. Pracowała także przy kopaniu okopów przeciwczołgowych.

W styczniu 1945 otwarto obóz i pozwolono więźniom go opuścić. Halina Skalbmierska pozostała jednak w obozie, by wrócić po kilku tygodniach pociągiem do domu (pod opieką delegacji PPS z Górnego Śląska).

Załącznik 2

Jan Maszczyk, biografia napisana przez prawnuczkę Martę Korus

1 września 1939 roku. „Nie cofnę się przed niczym i zniszczę każdego, kto mi się przeciwstawi”- grzmiał Adolf Hitler. Dwa dni później wybuchła Druga Wojna Światowa. Nie jest to dobry czas na zakładanie rodziny. A jednak wbrew wpływowej rodzinie Jan Maszczyk poślubia 17-letnią czeladziankę. Dzięki temu Bronisława unika wyjazdu na roboty do Rzeszy. Rozpoczynają dorosłe, samodzielne życie, w ekstremalnie trudnych warunkach....

Jan od kilku lat pracuje w mleczarni jako konwojent. Jest listopad 1944 roku. Zimny, pochmurny jesienny dzień. Wszedł jak zwykle do pracy. W czasie dystrybucji, ktoś z mieszkańców Wojkowic Kościelnych zadenuncjował:

- Zostałem aresztowany w listopadzie 1944 roku za pomoc partyzantom -wspomina. – Od dłuższego czasu zaopatrywałem ich w najpotrzebniejsze lekarstwa i środki opatrunkowe. W mleczarni rozcieńczaliśmy mleko dla Niemców, tym samym część udawało się przemyścić najbardziej potrzebującym Polakom.

Trafił do więzienia w Wojkowicach. Przesłuchania trwały długo. Nie wydał jednak nikogo. Tym samym zamknął sobie drogę do domu i wydał na siebie wyrok. W domu została 4 letnia córeczka i żona, która nawet jeszcze nie wiedziała, że ponownie spodziewa się dziecka. Skatowany, z wyrokiem śmierci, trafia do bydłęcego wagonu. Stacja docelowa : KL Auschwitz.... Maszczyk nie miał złudzeń. Wiedział, że kto tam wejdzie, już nie wyjdzie. Decyzją katowickiego Gestapo od razu został osadzony w Bloku 11, znanym teraz jako Blok Śmierci. Nie został oznaczony numerem obozowym – wyrok śmierci już był, jego wykonanie było tylko kwestią czasu.

Stłoczeni w zimnych, obskurnych celach, z zabitymi oknami, na trzypiętrowych pryczach, czekali na śmierć. Rozstrzelanie lub strychezek. Zwykle następowało to szybko...

Więźniowie próbowali przeżyć na 10 dkg podłego ciemnego chleba i kubku lurowatej kawy. Na obiad litr śmierdzącej zupy do podziału na trzech. Codziennie każdy z nich miał swoją kolej wylizania miski. Chleb kroiliśmy zaostrzonym na posadzce trzonkiem łyżki. Zajęło im to 7 dni... Każdy okrucuch był na wagę złota. Jan wspominał, że z deseczki zbudowali prowizoryczną wagę. Resztki były pieczołowicie ważone i dzielone pomiędzy współtowarzyszy. W sumie jeden bochenek przypadał na 10 więźniów...

U progu 1945 roku III Rzesza znalazła się w obliczu całkowitej klęski. Ofensywę rozpoczęła Armia Czerwona. Z rozkazu Reichsführera SS Heinricha Himmlera, akcja zacierania śladów makabrycznych praktyk obejmuje także KL Auschwitz. ...

Łudziliśmy się, że nas uwolnią. Z pobliskiej linii frontu słyhać było detonacje, wiedzieliśmy, że Ruscy idą.

Komendantura gorączkowo przygotowywała obóz do ewakuacji. W drogę zagnano wielotysięczne kolumny żywych szkieletów. Był styczeń. Siarczysty mróz. Blok 11 opuszczał

obóz jako jeden z ostatnich. Cienki pasiak i drewniaki – jedyne co na sobie mieli.... Szliśmy aż do Wodzisławia, gdzie załadowano nas do bydłych wagonów. Zamknięto i odesłano dalej. Jak się okazało po kilku dniach podróży dotarli do KL Mauthausen. Obozu koncentracyjnego, o specjalnie trudnych warunkach, położonego w Alpach, na terenie obecnej Austrii.... 25 stycznia 1945 dostał numer: 118584....

W nowym obozie warunki były znacznie gorsze. Surowe górskie powietrze, praca przy pogłębianiu koryta Dunaju w kilkunastostopniowym mrozie, po pas w wodzie i potworny głód. Znow kromka chleba i zgniła zupa. ...

Jan Maszczyk skrajnie wycieńczony, chory na flegmonę, pobity przez esesmana doczekał oswobodzenia.

Kiedy stanął przed drzwiami domu ważył 47 kilogramów. 29 letni mężczyzna.

Przeplakali resztę dnia. Bronia i Ela żyły. Był też mały Jaś. Dostał imię po ojcu, zdawało się, że przecież ojciec już nie żyje. Powrót do normalnego życia był trudny. Ciało odwykło od łóżka, wygodniejsza była drewniana podłoga, żołądek nie tolerował normalnych posiłków. Od miesięcy znał tylko zepsutą surowiznę. Teraz trzeba było wszystko odbudować. Wrócił do pracy. Kanapki od żony chował. Nie umiał ich jeść. Zamykał się w magazynie i jadł potajemnie surowe buraki, marchew, kalarepę. Wstydział się tego.

5. ACTIVITIES

ACTIVITY 1:

Nauczyciel wprowadza temat zadając pytanie:

- Co to znaczy sprzeciwiać się?
- Co robicie, kiedy się czemuś sprzeciwiacie w szkole lub w domu?

Uczniowie pracują w grupach i tworzą listę przejawów swojego sprzeciwu. Po zakończeniu pracy, grupy prezentują swoje wyniki.

Uwagi dla nauczyciela: Na tym etapie lekcji należy skupić się na sytuacjach drobnych, codziennych. Celem ćwiczeń jest stopniowe przejście od sprzeciwu wobec sytuacji codziennych do oporu podczas II wojny światowej.

ACTIVITY 2:

- Uczniowie oglądają pierwszą część prezentacji - Wstęp (slajdy 1 - 25). Nauczyciel wyjaśnia, że działania najeźdźcy były takie same w całym kraju. Nauczyciel zadaje pytania:

1. *Jakie wprowadzono ograniczenia i represje?*

Nauczyciel skupia uwagę uczniów na cechach charakterystycznych reżimów totalitarnych. Wspólnie nauczyciel i uczniowie notują je na tablicy, uczniowie próbują zdefiniować totalitaryzm. Nauczyciel wprowadza pojęcie radykalizmu

2. *What citizens took part in its construction.*

3. *W jaki sposób zareagowałbyś w takich sytuacjach?*

Nauczyciel notuje odpowiedzi uczniów na pytanie 3 na tablicy.

- Uczniowie oglądają slajdy 26 - 27 prezentacji i sprawdzają, czy któryś z ich pomysłów jest podobny to przejawów oporu ludności Sosnowca i całej Polski.

ACTIVITY 3:

Uczniowie pracują w siedmiu grupach. Każda grupa otrzymuje wydrukowane slajdy prezentacji.

- Grupa 1 – Prasa okupacyjna (slajdy 28 - 30)
- Grupa 2 – Tajne nauczanie (slajdy 31 - 33)
- Grupa 3 – Sabotaż i dywersja (slajdy 34 – 37)
- Grupa 4 – Żydzi w Sosnowcu (slajdy 38 – 44)
- Grupa 5 - Obozy koncentracyjne (slajdy 45 – 46)
- Grupa 6 – Podziemne organizacje – harcerstwo i AK (slajdy 47 – 52)
- Grupa 7 – Dzieciństwo w mroku okupacji (slajdy 53 – 55)

Po zapoznaniu się z materiałem każda grupa prezentuje swój temat.

Pytania do dyskusji:

- *Jakie elementy oporu społecznego są przedstawione w prezentacji?*
- *Jaka jest różnica między biernym i czynnym oporem? Podaj przykłady na podstawie prezentacji.*

Nauczyciel pomaga uczniom zdefiniować bierny i czynny opór. Uczniowie prezentują przykłady na podstawie prezentacji.

- *Czym różni się sprzeciw w codziennych, współczesnych sytuacjach od sprzeciwu w sytuacji wojny?*

Read carefully the following document. Do you think that Spanish politicians and intellectuals hide their fascist past nowadays?

ACTIVITY 4:

Nauczyciel przedstawia krótko informacje na temat Franciszka Kasprzyka i jego rodziny oraz Jana Maszczyka. Rozdaje uczniom fragmenty biografii. Część grup zapoznaje się z

fragmentami biografii rodziny Kasprzyków, część z fragmentami biografii Jana Maszczyka.

Pytania do dyskusji:

- W jaki sposób okazywali swój sprzeciw bohaterowie biografii?
- Co poświęcili bohaterowie? Jakie były konsekwencje ich sprzeciwu?
- Zastanówcie się dlaczego, mimo świadomości konsekwencji, Franciszek i Jan podjęli decyzję o wyrażeniu sprzeciwu?
- Jak ci się wydaje, co czuli Franciszek i Jan podejmując decyzję o oporze? Przed jakimi dylematami musieli stanąć?

ACTIVITY 5:

Uczniowie pracują w grupach. Wyobrażają sobie, że są albo Franciszkiem albo Janem. Otrzymali możliwość napisania ostatniego listu do swoich dzieci. Uczniowie piszą list. Następnie każda grupa prezentuje swój list.

ACTIVITY 6:

Pytania do dyskusji:

- Czy trudniej jest się zachowywać inaczej, kiedy całe społeczeństwo wyznaje taką samą ideę?
- Dlaczego łatwiej jest podążać za większością niż się sprzeciwiać?

ACTIVITY 7:

Nauczyciel wprowadza pojęcie Drabiny bytów wg św. Tomasza z Akwinu i prezentuje jej uproszczoną wersję:

- Bóg
- Człowiek
- Zwierzęta
- Rzeczy (rośliny, minerały)

Nauczyciel wyjaśnia, że na drabinie bytów człowiek został umieszczony przez Boga na szczególnym miejscu, zaraz po nim samym i aniołach. Przez wiele wieków taki porządek rzeczy był uznawany za pewnik.

Uwagi dla nauczyciela:

Drabina bytów „to koncepcja wywodząca się z filozofii Platona, Arystotelesa, Plotyna i Proklosa; rozwinięta w średniowieczu, pełny wyraz uzyskała we wczesnym współczesnym Neoplatonizmie. Prezentuje ścisłą, religijną hierarchiczną strukturę wszelkiego stworzenia i rzeczy, jak należy wierzyć ustaloną przez Boga. Na szczycie drabiny stoi Bóg, następnie Anioły i Diabły (upadłe Anioły), gwiazdy, księżyc, królowie, królowny, szlachta, ludzie, dzikie zwierzęta, domowe zwierzęta, drzewa, inne rośliny, cenne kamienie i inne minerały” (https://en.wikipedia.org/wiki/Great_chain_of_being__)

„Według św. Tomasz z Akwinu człowiek zajmował środkowe miejsce w hierarchii stworzeń, na nim kończyła się drabina bytów wyłącznie cielesnych, a równocześnie zaczynała bytów niematerialnych; inaczej mówiąc znajdował się między zwierzętami i aniołami.” (http://filozofia.wyklady.org/wyklad/1001_koncepcja-antropologiczna-sw-tomasza-z-akwinu.html).

Na potrzeby lekcji wystarczy skrócona drabina bytów, gdyż dążymy do ukazania, znaczenia II wojny światowej dla ludzkości. Mimo, iż zarówno przed jak i po II wojnie światowej miały miejsce różne wojny, to właśnie podczas II wojny światowej, po raz pierwszy pomyślano, że z człowieka można coś zrobić (mydło z ludzkiego tłuszczu, materiał z ludzkich włosów), tak jak do tej pory wytwarzano coś ze zwierząt i materiałów. Mimo, że obecnie nie wykonuje się takich rzeczy, pozostał sposób myślenia. Przykładem może być klonowanie, hodowanie elementów ludzkiego ciała. Ludzie w wyniku swoich własnych działań pozbawili się swojego szczególnego miejsca w hierarchii bytów nadanego im przez samego Boga.

ACTIVITY 8:

Nauczyciel rysuje kredą na podłodze szczeble drabiny i odpowiednio je opisuje lub przygotowuje drabinę na dużym arkuszu papieru. Jeden z uczniów ustawia się na szczeblu przeznaczonym dla ludzi. Nauczyciel czyta fragmenty biografii. Uczniowie z pomocą nauczyciela wspólnie decydują, na który szczebel drabiny powinien przesunąć się uczeń.

1. *„Skatowany, z wyrokiem śmierci, trafia do bydłowego wagonu.”* (Jan Maszczyk)
2. *„Szliśmy aż do Wodzisławia, gdzie załadowano nas do bydłych wagonów. Zamknięto i odesłano dalej.”* (Jan Maszczyk)
3. *„25 stycznia 1945 dostał numer: 118584.”* (Jan Maszczyk)
4. *„Esesmani stłoczyli ich w jednym baraku. Sala była tak zapelniona, że nie można było wykonać żadnego ruchu. W nocy siedzieli na podłodze w jednej pozycji. W dzień stali nieruchomo jeden obok drugiego.”* (Jan Maszczyk)

Pytania:

- Czemu ludzie nadają numery?
  - Co przypominały baraki?
  - Jak myślicie, na którym szczeblu znajduje się człowiek po tym co przeczytaliśmy?
5. *„Niestety, Jan zachorował na flegmonę - ostre ropne zapalenie śródtkankowe objawiające się gorączką, bólami, obrzękiem. Nogi gnily żywcem. Koledzy pomogli znaleźć mu papier z worków po cemencie. Tym obwiązali mu nogi. Zakryli pasiakiem. Ból był niewyobrażalny, nie można było chodzić, a nadal do wykonania była niewolnicza praca. Więzień niezdolny do pracy jest bezużyteczny. Przechodzi na lewą stronę. Do „rozwałki” jak mawiali. Przez myśl przebiegło mu, że „pójdzie do pieca”.”* (Jan Maszczyk)
  6. *„Na początku miesiąca odbywały się tzw. sztandki, posiedzenia sądu doraźnego – standgericht... Esesman grał w loterię. Z listy wybierał nazwiska, które mu się spodobały. Za każdym razem ponad 200 osób.”* (Jan Maszczyk)
  7. *„W Mysłowicach rodzina pani Haliny przebywała około dwóch dni. Po tym czasie wyczytywano nazwiska kobiet. Po wyczytaniu kobiet zaczęto wyczytywać dzieci. Gdy*

wyczytano Wiesia, jego matka nie chciała się z nim rozstać, ale w końcu wyrwano go jej z rąk i rzucono.” (Jan Maszczyk)

Uwagi dla nauczyciela: Należy zwrócić uwagę uczniów na uprzedmiotowienie człowieka. Pod koniec ćwiczenia uczeń powinien znaleźć się na najniższym szczeblu. Należy wytłumaczyć uczniom znaczenie II wojny światowej jako swojego rodzaju granicy.

Pytania:

- Jak traktowano ludzi w tych fragmentach biografii?
- Na którym szczeblu drabiny powinien znaleźć się teraz człowiek (uczeń)?

Pytania do dyskusji:

- Na którym szczeblu drabiny bytów znalazł się człowiek po II wojnie światowej?
- Jak opisalibyście człowieczeństwo?

ACTIVITY 9:

Uczniowie czytają fragment wiersza i odpowiadają na pytania:

„Który skrzywdziłeś” Czesław Miłosz

„Który skrzywdziłeś człowieka prostego

Śmiechem nad krzywdą jego wybuchając,

Gromadę błaznów koło siebie mając

Na pomieszanie dobrego i złego,

Choćby przed tobą wszyscy się skłonili

Cnotę i mądrość tobie przypisując,

Złote medale na twoją cześć kując,

Radzi że jeszcze jeden dzień przeżyli, (...)”

- Jak myślicie, jak to możliwe, że ludzie wyrządzili tyle zła?
- Do czego może prowadzić radykalizm?
- Jak brak politycznego zaangażowania może prowadzić do wzrostu ekstremizmu?

ACTIVITY 10:

Uczniowie pracują w 7 grupach. Każda grupa otrzymuje fragmenty wiersza. (Załącznik 3)

- Jakie problemy poruszają wybrane fragmenty poezji?
- Jakie współczesne wydarzenia przychodzą Ci na myśl kiedy czytasz fragmenty poezji?

Uwagi dla nauczyciela: Mocniejsi uczniowie próbują samodzielnie dokonać interpretacji. Dla słabszych uczniów nauczyciel może przygotować wybrane problemy (załącznik 4) poruszane we wszystkich utworach. Uczniowie dobierają problem do odpowiedniego fragmentu wiersza.

Nauczyciel omawia z uczniami wyniki ich pracy.

ACTIVITY 11:

Pytanie do dyskusji:

- Jak rozumiesz słowa z Księgi Koheleta: „*To, co było, jest tym, co będzie, a to, co się stało, jest tym, co znowu się stanie: więc nic zgoła nowego nie ma pod słońcem.*” (Stary Testament, Księga Koheleta, (<http://biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=570>))

ACTIVITY 12:

Nauczyciel pyta uczniów czym jest Deklaracja Praw Człowieka: Zbiór praw człowieka i zasad ich stosowania uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 10 grudnia

1948 roku w Paryżu. Na jej uchwaleniu zaważyły wydarzenia II wojny światowej. Kiedy zbrodnie nazistowskich Niemiec wyszły na jaw, uznano, że Karta Narodów Zjednoczonych jedynie ogólnie formułuje prawa człowieka, dlatego też na konferencji w San Francisco wysunięto propozycję utworzenia karty praw człowieka, której opracowaniem zająć się miała Komisja Praw Człowieka powołana przez Radę Gospodarczą i Społeczną.

Nauczyciel rozdaje uczniom wybrane, wycięte artykuły Deklaracji Praw Człowieka, uczniowie decydują, łamanie których z nich ukazują wiersze.

Pytania do dyskusji:

- *Jak Deklaracja Praw Człowieka chroni nas przed złem podobnym do tego jakie miało miejsce podczas II wojny światowej?*
- *Kto milczy w obliczu mordy – staje się współnikiem mordercy. Kto nie potępił ten przyzwala” – Czy wolno nam być obojętnym wobec cierpienia i śmierci innych? (Szuchta, R., Trojański, P. 2012)*
- *Jak możesz być aktywny?*
- *Co mógłbyś poświęcić, żeby pomóc innym?*

ACTIVITY 13:

Podsumowanie:

Napisz dwie najważniejsze rzeczy, których się nauczyłeś.

Glossary:

Totalitaryzm – system polityczny, w którym władze państwowe przejmują całkowitą kontrolę nad społeczeństwem i starają się kontrolować wszelkie aspekty życia publicznego i prywatnego. Reżim totalitarny usiłuje kontrolować praktycznie wszystkie przejawy życia społecznego, takie jak gospodarka, edukacja, sztuka, nauka, życie prywatne oraz zasady moralne obywateli.

(<https://en.wikipedia.org/wiki/Totalitarianism>)

Radykalizm - kierunki polityczne stawiające sobie za cel szybkie i skuteczne wprowadzenie zasadniczych zmian w życiu społecznym oraz polityce, bez żadnych odstępstw od przyjętej doktryny. Bezkompromisowość w doborze celów i środków ich realizacji.

(http://portalwiedzy.onet.pl/16169,...,radykalizm.haslo.html?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=allonet1_edukacjasem_dsa)

Deklaracja Praw Człowieka – Zbiór praw człowieka i zasad ich stosowania uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 10 grudnia 1948 roku w Paryżu. Na jej uchwaleniu zaważyły wydarzenia II wojny światowej. Kiedy zbrodnie nazistowskich Niemiec wyszły na jaw, uznano, że Karta Narodów Zjednoczonych jedynie ogólnie formułuje prawa człowieka, dlatego też na konferencji w San Francisco wysunięto propozycję utworzenia karty praw człowieka, której opracowaniem zająć się miała Komisja Praw Człowieka powołana przez Radę Gospodarczą i Społeczną.

(https://pl.wikipedia.org/wiki/Powszechna_deklaracja_praw_czlowieka)

Opór czynny - Rozmyślne podejmowanie przeciwdziałań - wypowiedzi, gestów symbolicznych i czynów utrudniających, opóźniających lub wręcz udaremniających realizację zamiarów i planów nieakceptowanych, rzucanie wyzwania – jawna demonstracja nieposłuszeństwa (ostentacyjna odmowa posłuchu) połączona z zachowaniami konfrontacyjnymi; tudzież działania skryte (np. zakonspirowane) o jednoznacznie obstrukcyjnym i wrogim ukierunkowaniu (np. sabotaż)(www.inp.uw.edu.pl/files/konspekty/.../8-Opor_20100415.doc)

Opór bierny - Rozmyślne nieuleganie naciskom (ze względu na dezaprobatę dla ich celów i skutków); po-wstrzymywanie się od zachowań i czynności ułatwiających cudze działania lub spełniających oczekiwania, we-zwania, wymagania, nakazy; ignorowanie narzucanych obowiązków, ostrzeżeń, gróźb; faktyczne unieważnia-nie nieakceptowanych reguł i nakazów przez ich potraktowanie jak „niebyłych” (www.inp.uw.edu.pl/files/konspekty/.../8-Opor_20100415.doc)

Bibliography and other resources:

Brodski, J. „Piosenka o Bośni”. W Gustowicz, J., Szymonek, E, Tora, M. 2000

Chmiel, M., Herman, W., Pomirska, Doroszewski, P. 2010: Słowa na czasie. Podręcznik do kształcenia literackiego i kulturowego dla klasy III gimnazjum. Wydawnictwo Nowa Era

Gustowicz, J., Szymonek, E, Tora, M. 2000. Błękitna szkoła Język Polski Cogito.... Podręcznik do języka polskiego dla klasy II gimnazjum. Antologia tekstów. Bielsko Biała: Wydawnictwo KLEKS

Miłosz, Cz. Który skrzywdziłeś. W Chmiel, M., Herman, W., Pomirska, Doroszewski, P. 2010

Różewicz, T. 1958. „List do ludożerców”. W: Różewicz, T. 1958

Różewicz, T. 1958. Formy. Warszawa: wydawnictwo Czytelnik.

Stary Testament, księga Koheleta, dostępne na stronie: <http://biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=570>

Szuchta, R., Trojański, P. 2012: Zrozumieć Holokaust. Książka pomocnicza do nauczania o zagładzie Żydów. Warszawa: Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau, Ośrodek Rozwoju Edukacji, dostępne na stronie: http://www.auschwitz.org/gfx/auschwitz/userfiles/auschwitz/edukacja/zrozumiec_holokaust-ksiazka_pomocnicza.pdf

Szyborska, W. 2011. „Jacyś ludzie”. W: Szyborska, W. 2011. 62

Szyborska, W. 2011. „Fotografia z 11 września”. W: Szyborska, W. 2011. 66

Szyborska, W. 2011. Chwila/Moment. Kraków: Wydawnictwo Znak.

Tuwim, J. „Do prostego człowieka” pobrane 4 lipca 2015 z <https://poema.pl/publikacja/2614-do-prostego-czlowieka>

http://portalwiedzy.onet.pl/16169,,,radikalizm,haslo.html?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=allonet1_educacjasem_dsa

https://pl.wikipedia.org/wiki/Powszechna_deklaracja_praw_czlowieka

www.inp.uw.edu.pl/files/konspekty/.../8-Opór_20100415.doc

www.inp.uw.edu.pl/files/konspekty/.../8-Opór_20100415.doc

AUTHORS

Prezentacja PowerPoint: Anna Walas, Joanna Janas-Sajdak

Scenariusz: Anna Badek, Joanna Janas-Sajdak